بررسی

چگونه جهان عرب تکه‌تکه شد

• اوایل آوریل ۲۰۱۵ اسکات اندرسون و پائولو پلگرین، خبرنگار و عکاس مجله نیویورک‌تایمز، سفرهای طولانی خود را به خاورمیانه آغاز می‌کنند. آنها پیش‌تر هم به طور جداگانه و هم در قالب یک گروه مناقشات منطقه را در طول ۲۰ سال گذشته گزارش داده بودند و امیدوار بودند برداشت بهتری از بهار عربی و عواقب بعدی آن به دست آورند. اوضاع که در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ بدتر شد، سفرهای آنها به جزایری از یونان که با سیل پناه‌جویان سوری و عراقی مواجه بود؛ و نیز به جبهه مقدم شمال عراق، جایی که نبرد با داعش به‌شدت ادامه داشت، گسترش یافت. آنها نتایج این پروژه ۱۶ماهه را به صورت شش روایت جداگانه در کتاب «سرزمین‌های تکه‌تکه» گردآوری کرده‌اند که با رشته‌های بزرگ‌تری از تاریخ به هم بافته شده، با این هدف که پیچیدگی‌های دنیای عرب را در زمان طغیان‌شان نشان دهند. از قرار معلوم گزارش کتاب حاضر با گزارش‌هایی که قبلا نیویورک‌تایمز منتشر کرده، متفاوت است. این گزارش بسیار مفصل‌تر از گزارش‌های اصلی معمول در مجله نیویورک‌تایمز است که تمام یک شماره مجله را در بر می‌گیرد. گزارش حاضر فاجعه‌ای را روایت می‌کند که از زمان اشغال عراق در ۱۳ سال گذشته دنیای عرب را تکه‌تکه کرده است؛ فاجعه‌ای که نتیجه‌اش سربرآوردن داعش و بحران جهانی پناه‌جویان شد. گستره ...

به گزارش اندرسون ۲۲ کشور دنیای عرب به درجاتی از بهار عرب تأثیر گرفته‌اند؛ ولی تحولات اساسی و خسارت اصلی متوجه شش کشور بود؛ یعنی مصر، عراق، لیبی، سوریه، تونس و یمن؛ کشورهایی که از سوی امپراتوری‌های اروپایی‌ها در اوایل قرن بیستم به وجود آمدند. روایت اندرسون شرح حال شش نفر است

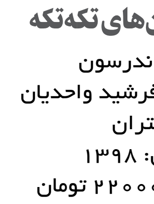

سرزمین‌های تکه‌تکه
اسکات اندرسون
ترجمه: فرشید واحدیان
ناشر: اختران
چاپ اول: ۱۳۹۸
قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

از این کشورها: لیلا سویف (مصر)، مجدی المنقوش (لیبی)، آذر میرخان (کردستان عراق)، مجد ابراهیم (سوریه)، خلود الزیدی و وقاص حسن (عراق). به جز یک نفر، همگی به قول اندرسون از این «کشورهای با مرز ساختگی» هستند و تجربیات شخصی آنها ریشه در داستان بزرگ‌تر پیدایش کشورشان دارد. او نقطه آغاز این ...

ایده «سرزمین اسرائیل» ساختگی است

امیررضا گلابی

فلسطین بوده امروزه به جایش نام سرزمین اسرائیل آمده است.

زند کتاب خود را با بررسی تاریخی مفهوم سرزمین، میهن و میهن‌پرستی آغاز می‌کند. ایده اولیه سرزمین در اندیشه‌های رابرت آردری پیوندی ناگسستنی با حیات بیولوژیک موجودات آن سرزمین دارد: سرزمین محیطی است برای تامین مواد مورد نیاز بقا و قلمرویی برای دفاع از خود در برابر خطرات احتمالی. اما تاریخ‌دانان و پژوهشگران با بررسی متون قدیمی متوجه شدند که دلالت‌های ایده سرزمین فراتر از دیدگاه‌های بیولوژیک و زیستی است و با مفهوم شهروندی و اجتماع پیوندی نزدیک‌تر دارد. وفاداری به سرزمین مضمونی مکرر در نوشته‌های تاریخ‌دانان یونان است.

چگونه سرزمین اسرائیل اختراع شد
شلومو ساند
ترجمه: بهروز عارفی
ناشر: دیبایه
چاپ اول: ۱۳۹۸
قیمت: ۵۶۰۰۰ تومان

حسینعلی نوذری و هاشم آقاجری در نشست نقد و بررسی کتاب «اختراع قوم یهود»

تاریخ جعلی قوم یهود

گروه اندیشه: چندی پیش نشست نقد و بررسی کتاب «اختراع قوم یهود» با همکاری مجله «مردم‌نامه» و نشر نو، با حضور حسینعلی نوذری، هاشم آقاجری و داریوش رحمانیان برگزار شد. این کتاب تألیف شلومو زند، مورخ سرشناس اسرائیلی و استاد بازنشسته دانشگاه تل‌آویو است که در سال ۲۰۰۸ به زبان عبری منتشر شد. «اختراع قوم یهود» یک سال پس از انتشار در اسرائیل، به فرانسه و انگلیسی و سپس به اکثر زبان‌های دنیا ترجمه شد. در سال ۱۳۹۷ ترجمه فارسی این کتاب نیز منتشر و با استقبال زیادی روبه‌رو شد، چندان که تاکنون به چاپ چهارم رسیده است. زند هدف خود را در این کتاب تلاشی نظری برای ساختارشکنی اسطوره فراتاریخی موجودیت ملتی تبعیدی و سرگردان می‌داند. او در این کتاب دیدگاه رایج درباره تاریخ کهن قوم یهود را که در سطحی وسیع در دستگاه رسانه‌ای و ایدئولوژیک صهیونیست‌ها تبلیغ و ترویج می‌شود، با بینشی علمی و روایتی جذاب نقش‌برآب می‌کند و به همین دلیل با انتقاد گسترده صهیونیست‌ها نیز روبه‌رو شد. زند نشان می‌دهد هیچ نشانه علمی برای اثبات این امر وجود ندارد که در سال ۷۰ پس از میلاد مسیح، قوم یهود از سرزمین مقدس خود بیرون رانده شده است. طبق تحقیقات او، یهودیان اصلا قومی نیستند که ۲۰۰۰ سال تمام در سراسر دنیا پراکنده شده باشند و شکل‌گیری جماعت‌های یهودی ساکن حوزه دریای مدیترانه و اروپا بیشتر حاصل فعالیت روحانیان یهودی در زمینه ارشاد دینی بوده است. طبق نظر او یهودیان اصلا قوم نیستند، بلکه جامعه‌ای دینی هستند که گروه‌هایی با تبار گوناگون به آن پیوسته‌اند. آنچه در ادامه می‌خوانید، گزیده‌ای از سخنان نوذری و آقاجری در نشست نقد و بررسی این کتاب است.

حسینعلی نوذری: ریشه و تبار یهودیان

در ابتدا جا دارد به نشر وزین نو که میراث‌دار بسیار ارجمند و گران‌قدر انتشارات امیرکبیر است، تبریک بگویم که چهار دهه بسیاری از فشارها، سانسورها و تنگناها را به جان خرید اما ...

... سایر پژوهش‌ها و آثار ادبی، تاریخی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آغاز می‌کند که تا پیش از این درباره مسئله قوم یهود انجام گرفته است. مسئله محوری مورد نظر او که پروبلماتیک سراسر تحقیقات او نیز هست، تبعید اجباری و اخراج یهودیان از منطقه‌ای است که امروز مرزهای اسرائیل و مناطق پیرامونی آن را تشکیل می‌دهد. این مسئله‌ای است که او سعی می‌کند به واکاوی و تحلیل و راستی‌آزمایی آن بپردازد. اخراج یهودیان از منطقه به عنوان یکی از منابع و ارکان اساسی و اجزای تشکیل‌دهنده تاریخ یهود به شمار می‌رود ولی زند با کمال تعجب ابراز می‌کند که علی‌رغم همه تلاش‌ها و تحقیقاتی که به عمل آورده، نتوانسته هیچ‌گونه اثر و نشانه و ادبیاتی در اثبات این موضوع پیدا کند. البته او اشاره می‌کند که گرچه در متون مقدس مثلا در عهد عتیق و در سفر خروج به این مسئله اشاره شده اما این به معنای کاری تحقیقی و تألیفی در حوزه تاریخ‌نگاری و واقع‌نگاری تاریخی نیست که ما بعدا بتوانیم بر مبنای آن حقایق تاریخی، به تحلیل و واکاوی بپردازیم. ما به اسناد و مدارکی متقن و تاریخی در این زمینه نیاز داریم. او در نتیجه‌گیری از تحقیقات خود به سه نکته می‌رسد: ۱- خیلی ساده و راحت باید پذیرفت که اساسا پدیده اخراج، تبعید، نفی بلد یا هر معنای دیگری از این دست به لحاظ یک امر واقع تاریخ‌نگاری که با حقایق مسلم و حتمی سروکار دارد رخ نداده است. ۲- هیچ کس یا هیچ جریان یا هیچ دولت مستقری یهودیان را از این منطقه تبعید نکرده است. ۳- پدیده یهودی سرگردان یا آوارگی قوم یهود اساسا یک اختراع دوران مدرن است. حتی او تعبیر جعل (fabrication) را به کار می‌برد و می‌گوید این پدیده یک برساخت دوران مدرن است.

نکته بعدی درباره دلایل توجیهی برای حضور میلیون‌ها یهودی در حوزه مدیترانه و اطراف آن است. یکی از استنادهای اساسی که این منطقه را سرزمین مادری یهودیان می‌داند کثرت جمعیت و تعداد نفوس یهودیانی است که در این منطقه وجود دارد. او چه دلیلی برای رد این مسئله ارائه می‌کند؟ دلیل او این است که این پدیده بیش از هر چیز نتیجه یک تغییر ... است که در این منطقه در طول تاریخ صورت ... که توسط مردمان محلی و بومی آن منطقه ...

نوذری: به اعتقاد زند، ما چیزی به عنوان نژاد-ملی یا نژاد-ملت نداریم آنچنان که دولتشهر یا دولت-ملت داریم. مفاهیم تاریخی و گفتمانی در پیوندی اجتناب‌ناپذیر با اندیشه و فلسفه سیاسی قرار دارند. بر این مبنا بخشی از نظریه‌پردازان حوزه نظریه سیاسی و تاریخ‌نگاران قوم یهود، با گزاره‌هایی که از دل گذشته‌های عمیق و ژرف درمی‌آورند، به پدیده‌ای به نام نژاد-ملت باور دارند. زند این تز را اساسا بی‌پایه و غیرعلمی می‌داند

... یهودیان اولیه که در اسرائیل می‌زیستند بر خلاف تصور رایج توسط رومیان اخراج نشده‌اند. در حوالی سال ۱۳۲ تا ۱۳۶ میلادی شورش بسیار عظیمی از سوی یهودیان بارکوخبا علیه امپراتوری روم شکل می‌گیرد. این شورش به سومین جنگ یا آخرین جنگ یهودی و روم موسوم است. زند اشاره می‌کند که با توجه به اسناد و نوشته‌ها و مکتوبات چه به لحاظ تاریخی و چه در قالب سنگ‌نوشته‌ها و نوشته‌های دینی که از یهودیان و همچنین رومیان به جا مانده، رومیان اقدام اساسی و همه‌جانبه‌ای برای اخراج یهودیان صورت نداده‌اند. او می‌گوید رومیان به اکثر یهودیان اجازه دادند در کشور بمانند و برعکس داستان تبعید افسانه‌ای بود که از سوی مسیحیان صدر تبلیغ و ترویج شد تا از این رهگذر یهودیان را به خدمت دین و ایمان جدید درآورند. این عنوان، دقیقا عبارتی است که زند در یکی از مصاحبه‌هایی که انجام داده به کار می‌برد و می‌گوید داستان تبعید، «افسانه‌ای» بود که از سوی مسیحیان صدر ترویج و تبلیغ می‌شد و مسیحیان این واقعه را در جریان رویارویی با یهودیان و به عنوان مجازات الهی یهودیان به خاطر اینکه بشارت مسیح و انجیل را رد کرده بودند، تبلیغ می‌کردند. به زعم زند مسیحیان درصدد بودند تا به نسل‌های بعدی یهودیان بقبولانند که تبعید نیاکان و پیشینی‌های آنان تنبیه و مجازاتی است به خاطر کفرانی که در برخورد با انجیل داشتند.

بالاخره به دنبال فتح فلسطین توسط اعراب در قرن هفتم میلادی بسیاری از یهودیان محلی به اسلام گرویدند و با مسلمانان متشبه شدند. در نهایت زند نتیجه می‌گیرد این تغییر کیش و این گروش‌ها ریشه و پیشینه تبار فلسطینیان معاصر به شمار می‌رود. ...

اختراع قوم یهود
شلومو زند
ترجمه: احد علیقلیان
ناشر: نشر نو
چاپ اول: ۱۳۹۷
قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان

آقاجری: ادعای زند این است که تا نیمه دوم قرن نوزدهم کتاب مقدس یک کتاب تاریخی محسوب نمی‌شد و کتابی دینی و الهیاتی بود. تاریخ‌نگاری و ایدئولوژی صهیونیستی این کتاب را به یک کتاب تاریخی تبدیل کرد و بعد بر اساس آن، تاریخ‌نگاری خاص خودش را تولید کرد و افسانه و اسطوره را به جای واقعیت گذاشت. از نظر زند دیاسپورا و سرگردانی نتیجه اخراج عبریان و تبعید آنها نبود

بررسی

پاک‌سازی قومی فلسطین در فاجعه ۱۹۴۸
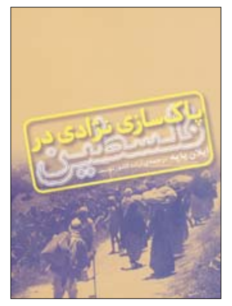
• در سال ۱۹۴۸ در حدود ۷۵۰ هزار عرب فلسطینی خانه‌های خود را ترک کردند و مجبور به فرار یا اخراج شدند و صدها شهر و روستا در فلسطین از جمعیت خالی و تخریب شد. مهاجرت دسته‌جمعی، آوارگی و قتل‌عام فلسطینی‌ها به فاجعه «نکبت» معروف است. از سوی دیگر، روز وقوع فاجعه نکبت در تقویم اسرائیل روز استقلال نامیده شده و اسرائیلی‌ها هرسال این روز را جشن می‌گیرند و در سفرهایی زیارتی به دیدن روستاهای ویران‌شده فلسطینی می‌روند. تا همین امروز میان اعراب و اسرائیلی‌ها بر سر دلایل خروج فلسطینی‌ها از سرزمینشان اختلاف‌نظر اساسی وجود دارد. برخی مورخان علت کوچ اجباری فلسطینی‌ها را توافق خود فلسطینی‌ها برای ترک سرزمینشان و فرار از مخاطرات جنگ و تأثیر جنگ‌های مسلحانه‌ای می‌دانند که در اطرافشان در جریان بود. برخی دیگر از مورخان مهاجرت دسته‌جمعی فلسطینی‌ها را مهاجرت اجباری یا پاک‌سازی قومی توصیف می‌کنند. ازجمله این مورخان ایلان پاپه، مورخ یهودی اسرائیلی و فعال سوسیالیست است. او استاد تمام دانشکده علوم اجتماعی و مطالعات بین‌الملل دانشگاه اکزتر بریتانیا، مدیر مرکز اروپایی مطالعات فلسطین و یکی از مدیران مرکز مطالعات قومی- سیاسی اکزتر است. پاپه یکی از مورخان جدید اسرائیلی است که با انتشار اسناد محرمانه دولت‌های بریتانیا و اسرائیل در اوایل دهه ۱۹۸۰ به بازنویسی تاریخ شکل‌گیری و تأسیس اسرائیل در سال ۱۹۴۸ و به ارتباط ...